JAVANEN IN SURINAME REEDS IN HET JAAR 1714?
(Een vraagpunt zeer waarschijnlijk beantwoord)

DOOR

C. K. KESLER

Lezers van dit tijdschrift zullen zich waarschijnlijk herinneren, dat eenige jaren geleden — het was in 1925 — in dit tijdschrift (6de jg. blz. 479) de vraag behandeld werd, of reeds in het begin der 18e eeuw, nl. in 1714, Javanen, destijds niet als contract-arbeiders, maar als slaven, in Suriname zijn ingevoerd. Dat is dus reeds 13 jaar geleden. Voor lezers, die niet onmiddellijk de jaargang 1925 bij de hand hebben, is het misschien gewenscht, vooraf deze kwestie nog eens kort in herinnering te brengen.

De zaak was deze: De heer W. H. A. van Romondt, Referendaris bij het Departement van Koloniën, vestigde de aandacht van Dr. Benjamins op een passage in een werk van Sir Harry H. Johnston (Methuen & Co. Ltd. London 1919), getiteld „The Negro in the New World”, waarin medegedeeld wordt, dat in 1714 de Hollanders een proef namen met het invoeren van inboorlingen uit Oost-Indië in Guiana, waarbij zij dus vooruitliepen op den invoer van „Koelies” ¹⁾ in de 19e eeuw.

Dr. Benjamins riep hieromtrent o.a. de voorlichting in van Mr. R. Bijlsma, Archivaris van het Algemeen Rijksarchief, doch deze slaagde er niet in, op te sporen, waar Sir H. H. Johnston deze mededeeling omtrent invoer van Javanen kon gevonden hebben. Correspondentie van den heer Van Romondt met den schrijver verspreidde evenmin eenig licht hierover.

Dr. Benjamins voegde hieraan nog deze opmerking toe: „Merkwaardig is vooral de mededeeling, dat de vluchtelingen zich bij de Boschnegers gevoegd hebben. Dat de schrijver hier Suriname op het oog heeft, volgt ongetwijfeld uit het gebruik van het woord boschnegers”.

¹⁾ Onder „koelies” verstond men tot voor eenige jaren in Suriname Britsch-Indiërs, geen Javanen. Het woord schijnt — terecht — in onbruik te geraken.

Dit vraagpunt heeft blijkbaar ook de aandacht van andere, in de koloniale geschiedenis belangstellenden, getrokken, o.a. van Prof. Noel Deerr te Oxford. Deze is bezig met het schrijven van een werk over de ontwikkeling van de suiker-cultuur en is bij zijn voorafgaande studies tot het inzicht gekomen, dat, wat blijkbaar in het buitenland niet zoo algemeen bekend is, de invloed van Holland daarop buitengewoon groot geweest is. In een zijner brieven met betrekking tot zijn werk schreef hij o.a.: „I have only just realized how great is the debt of Europe to Holland. . .” (Sept. 1937). Prof. Deerr wendde zich om inlichtingen omtrent de bovenvermelde kwestie van den invoer van Javanen tot het Koloniaal Instituut. Eenige correspondentie, waarin ook nog enkele andere onderwerpen aangeroerd werden, volgde daarop. Jammer genoeg was het niet mogelijk, den schrijver andere inlichtingen te geven, dan een vertaling in het Engelsch van het bovenvermelde artikeltje van wijlen Dr. Benjamins.

De vraag bleef dus voorloopig onbeantwoord, tot dezer dagen Prof. Deerr erin slaagde, het, zeer waarschijnlijk juiste, antwoord op zijn vraag zelf te vinden. Daaromtrent zond hij bericht met vergunning van zijn mededeeling op de meest geschikte wijze gebruik te maken. Het leek mij daarom het best er een plaats voor in dit tijdschrift te verzoeken.

In de eerste plaats kan vrij zeker aangenomen worden, dat met Guiana niet Suriname, maar wel Berbice bedoeld is. En verder is de mededeeling, dat wegloupers onder de immigranten zich bij de boschnegers gevoegd hebben, zeer vermoedelijk een onjuiste toevoeging.

Wat in het werk van Sir Henry Johnston onjuist is, worde hier gecorrigeerd medegedeeld. Het is het volgende:

In 1712 had de bekende rooftocht van Jacques Cassart in de West plaats, waarbij verschillende Hollandsche koloniën gebrandschat werden. Na zijn inval in Suriname zond Cassart een eskader van drie schepen en eenige kleinere vaartuigen onder bevel van den Baron de Mouans naar Berbice, om hier op dezelfde wijze te handelen, als in Suriname geschied was. Een verslag van wat daar in Berbice gebeurde, is o.a. te vinden bij Netscher ¹⁾ en doet hier minder ter zake. Wel, wat het gevolg van de plundering was, nl. dit: De Mouans eischte als rantsoen aanvankelijk 600.000 gld. Toen het bleek, dat dit bedrag onmogelijk

¹⁾ P. M. Netscher, *Geschiedenis van de koloniën Essequibo, Demerary en Berbice*. 's-Gravenhage 1888.

voldaan kon worden, stelde hij zich tevreden met ongeveer de helft, waarvan een waarde van 118.024 gld. in goederen en in slaven en het resterende bedrag van 181.076 gld. in een wissel op de firma Van Pere te Vlissingen, de eigenaars der kolonie, betaald werd.

De Commandeur Steven de Waterman drong er bij zijn lastgevers ten zeerste op aan, dezen wissel zoo spoedig mogelijk te voldoen, daar De Mouans voor de richtige nakoming der overeenkomst gijzelaars geëischt had. Als zoodanig waren medegevoerd de twee jongste leden van den Raad van Politie Gerard de Veerman en Hendrik van Doorne. De langdurige onderhandelingen over de afwikkeling der zaak maakte, dat deze beide mannen hun vaderland niet weder terug zagen. De Veerman overleed gedurende de reis naar Frankrijk, Van Doorn 1½ jaar later te Toulon.

Die langdurige onderhandelingen werden veroorzaakt door het feit, dat de firma Van Pere weigerde den wissel te honoreeren, daar zij hun Commandeur nooit gemachtigd hadden een dergelijke overeenkomst aan te gaan, en de geëischte schatting meer bedroeg, dan volgens hen de geheele kolonie waard was.

Deze werd daarop als een gewoon handelsartikel aan de Franschen overgelaten, die er echter volstrekt niet mede gediend waren. De deelnemers in de uitrusting van het eskader van Cassart, vijf handelsfirma's te Marseille, wilden hun onkosten vergoed hebben en zonden daarom den meest geïnteresseerde, Joseph Maillet, naar Amsterdam, nadat de Vrede van Utrecht gesloten was. Deze wist een overeenkomst tot stand te brengen met eenige Amsterdamsche kooplieden, die bereid waren, van de vordering op Van Pere 108.000 gld. te betalen, waardoor zij eigenaars van Berbice zouden worden.

Zoo ging Berbice van Van Pere over in handen van de kooplieden Van Hoorn c.s. Dezen stonden echter dadelijk voor groote moeilijkheden bij de exploitatie van hun nieuw bezit. De voornaamste was wel de vraag, of zij een voldoende aantal slaven voor het bedrijf op de plantages zouden kunnen krijgen. De Franschen toch hadden 256 van de beste slaven ¹⁾ weggevoerd. Voor aanvoer van nieuwe was de medewerking van de West-Indische Compagnie noodzakelijk. Aanvankelijk waren de nieuwe eigenaars geneigd, de oplossing van deze moeilijkheid zelf ter hand te nemen, door voor hun eigen rekening negers uit Afrika aan te voeren. Hiertegen verzetten zich echter de Bewindhebbers der W.I.C.,

¹⁾ NL. 150 mannen en 91 vrouwen à f 300 p. st. 72.300 gld.
 15 jonge negers (10 à 12 jaar oud) à f 111 - 1.665 „
 H. G. Dalton, The History of British Guiana, London 1855.

steunende op de bepalingen van het octrooi, waarin uitdrukkelijk hun monopolie, wat den slavenhandel betreft, was vastgelegd, welke bepalingen later, bij de verlenging van het octrooi in 1730 en 1762, voor Curaçao en andere West-Indische eilanden opgeheven, maar voor Suriname en Berbice gehandhaafd werden.

Er kwam echter een overeenkomst tot stand, waarbij de W.I.C. zich verbond, ten spoedigste 250 Andra- of Angola-slaven ($\frac{2}{3}$ mannen en $\frac{1}{3}$ vrouwen, de mannen à f 212 en de vrouwen à f 165 per stuk) te leveren.

In dit contract komen de volgende bepalingen voor:

Art. I. De Bewindhebberen van de West-Indische Compagnie ter requisitie van de gemelde Van Hoorn & Schuurman zullen leveren 250 koppen Andra- of Angola slaven, $\frac{2}{3}$ Mannen en $\frac{1}{3}$ Vrouwen, Pièces d'India, enz.

Art. II. Dat om het voorsz. getal van 250 koppen, Ps. d'India, ten volle te kunnen hebben, gemelde Bewindhebbers ten spoedigsten een bequaam Schip zullen equipeeren en naar Africa zenden, voorzien met zodanige Cargesoenen als tot de inhandeling der voorsz.: Slaaven nodig zullen zijn.

Zooals bekend is, verstond men onder „Pieças de Indias” leverbare slaven. In het asiento, dat de Spaansche regeering in 1663 met de Genueesche firma Grillo & Lomelina afsloot, werd nauwkeurig aangegeven, welke slaven als „Pieças de Indias” en welke als „Macarons” moesten beschouwd worden. Tot de eerste werden gerekend geheel gezonde mannen tusschen 15 en 35 jaar (soms werden als leeftijdsgrenzen ook wel aangenomen 17 of 18 en 30–35, daar de leeftijd meestal slechts bij benadering kon worden vastgesteld), zonder eenige verminking, met een geheel volledig gebit en zonder grijze haren. Voor vrouwen golden dergelijke bepalingen en werd bovendien een zuigeling vereischt.

Het schijnt nu, dat de kwalificatie „Pieças de Indias” Engelsche schrijvers op een dwaalspoor gebracht heeft en hen heeft doen denken aan Azië in plaats van aan Afrika. Wat intusschen eenigszins vreemd is, want in het contract wordt vermeld, dat het schip naar Afrika zou gezonden worden.

De eerste, die deze fout maakte, schijnt Bolingbroke, Vendumeester in Suriname tijdens het Engelsche bestuur, van 1804 tot 1814, geweest te zijn. Deze schreef in een werk „Voyage to Demerary (London, 1807): „The Van Hoorn Company having become masters of the Colony applied to the Dutch East India Company for leave to import slaves from Asia”, etc.

Dit werd overgenomen door Southey (Chronological History of

the West-Indies) en door Dalton (History of British Guiana); Sir Harry Johnston voegde hierbij, dat „the East-Indians actually arrived, were badly treated, ran away and joined the Bush-negroes”.

Prof. Deerr oppert nu de veronderstelling, dat de kwalificatie „Pieças de Indias” Bolingbroke op een dwaalspoor gebracht heeft, en dat andere schrijvers hem zonder critiek hebben nageschreven. Omtrent Sir Harry Johnston schrijft hij, dat deze „very careless” was en dat „his books abound in undocumented statements, often incorrect and apparently made from memory”. Dit zou dus een verklaring kunnen geven voor het feit, dat in 1925 de heer Van Romondt geen bevredigende inlichtingen van hem kon verkrijgen.